



การจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินบ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัด
เชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์มีชีวิต¹

Living museum and Learning center causing: Thai-kern community and local
museum management in Ton Haen Noi Village, San Pah Tong District, Chiang
Mai Province

วัชรารักษ์ ช่างเหล็ก¹

นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Email: meanfofa@gmail.com

วรลัญจก์ บุญสุรัตน์²

รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Email: woralun@gmail.com

บทคัดย่อ

บ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนไทเขินที่ยังมีวิถีชีวิตและมรดก
วัฒนธรรม ตลอดจนมีพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นที่น่าสนใจ ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความ
สนใจ ในการศึกษาครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม
ตลอดจนพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินของชุมชนบ้านต้นแหนน้อย เพื่อวิเคราะห์ถึงคุณค่าและความเข้มแข็งของ
ชุมชน ตลอดจนศักยภาพและสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขิน เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการ
ชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขิน บ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถี
ชีวิตและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวัฒนธรรมไทเขิน ซึ่งเป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม ใช้วิธีการสำรวจ
ทางกายภาพ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลของชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่น ทำการวิเคราะห์ รวมทั้ง
เก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากภาคประชาชนและนักวิชาการ เพื่อหารูปแบบและวิธีการจัดการ
ชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวัฒนธรรมไทเขินต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า บ้านต้นแหนน้อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนชาวไทเขินที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่
ในเชียงใหม่ตั้งแต่อดีต มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวไทเขินได้สะท้อนให้เห็นถึง
วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ที่ยังคงสามารถรักษาไว้ได้ค่อนข้างมาก อาทิ ภาษาเขิน ที่ผู้สูงอายุยังใช้สื่อสาร
ระหว่างกัน และเรือนไทเขิน ซึ่งมีลักษณะที่ผสมผสานความเป็นไทเขินที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ นางสาววัชรารักษ์ ช่างเหล็ก เรื่อง “การจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้น
ถิ่นไทเขินบ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ”. ซึ่งเป็นส่วน
หนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ผสมผสานปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ และเป็นเรือนที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ทรงคุณค่าของชุมชนบ้านต้นแห่น้อย ตลอดจนพิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่นของเอกชนที่จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของชาวไทเขิน ปัจจุบันชุมชนไทเขินบ้านต้นแห่น้อยได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวกำลังได้รับความสนใจ แต่สภาพการณ์โดยทั่วไปยังมีปัญหาหลายด้านที่ควรได้รับการจัดการให้เหมาะสม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เสนอรูปแบบและวิธีการจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่นไทเขิน บ้านต้นแห่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพิพิธภัณฑสถานมีชีวิตวัฒนธรรมไทเขิน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสืบค้น เรียนรู้ และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายนั้น ควรเป็นความร่วมมือของภาคประชาสังคม ซึ่งประกอบด้วยประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนสนับสนุน

คำสำคัญ: ชุมชน, พิพิธภัณฑสถานมีชีวิต, วัฒนธรรมไทเขิน



Abstract:

Ban Ton Haen Noi village, San Pah Tong District, Chiang Mai Province is Tai Kern tribe village that still keeping the way of life and cultural heritage. Besides, there is local museum which is interesting cultural tourist attraction. Thus, this research focus on learning context about history, society, culture and Tai Kern local museum, in order to analyze value and strength of the village. Moreover, the research also study about latency and problem of the museum. The main purpose is to provide model of managing the village and museum to be cultural learning center and living museum. Using both documentary and fieldwork study. Physical survey, observation and interview with villagers and specialists were process of fieldwork study in the village and also at the museum.

The research found that, people who live in the village are Tai Kheun people migrated and settled in Chiang Mai long time ago. The cultural heritage inherited from their ancestors reflects way of life that preserved until these days, such as Kheun language is still spoken by the elderly. Tai Kheun style houses are invaluable cultural heritage of the village which their pattern was blended between Tai Kheun original style and local style. Furthermore, the private local museum, exhibiting Tai Kern's daily life wares is very interesting as well. Although Ban Ton Haen Noi village is now popular tourist attraction, but there are many problems that should be resolved. Researcher has provided the model of managing the village and museum to be cultural learning center and living museum that villagers and people from another communities can learn from it. However, civil society's participation is important to succeed which including villagers, state agency and local administration organization.

Keyword: Community, Living Museum, Tai Kern Culture

1. บทนำ

ชาวบ้านต้นแหนน้อยเป็นชาวไทเขิน ในเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า มีการเดินทาง อพยพ เคลื่อนย้าย ไปมาระหว่างดินแดนล้านนาและสิบสองปันนา ที่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไท นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 1813 ในช่วงสมัยพญามังราย ด้วยการค้าขาย ผ่านขบวนพ่อค้าวัวต่าง และการแสวงหาพื้นที่อุดมสมบูรณ์เพื่อตั้งถิ่นฐาน โดยเส้นทางการเดินทางระหว่างเขตแดนนั้น มีหลายเส้นทาง โดยหลักแล้วสันนิษฐานว่าใช้เส้นทางหลวงในอดีต คือ เส้นทางแม่สาย ท่าขี้เหล็ก เชียงตุง เดินทางไปมาหาสู่กันโดยทางบก การเดินเท้า ต่างเกวียน เทียมวัว เป็นต้น

หลังจากดินแดนล้านนาตกอยู่ในความปกครองของพม่า และเชียงตุงก็เป็นประเทศราชของพม่า การติดต่อในระดับเจ้าเมืองได้หยุดชะงักลง เนื่องด้วยปัญหาความมั่นคง แต่อย่างไรก็ดีในระดับของชาวบ้าน ยังคงติดต่อไปมาหาสู่กันตามปกติ ต่อมาในยุคสมัยของพระยาภาววิละ ปลดแอกล้านนาจากพม่า (ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง) โดยได้สร้างสัมพันธไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งมีลักษณะอยู่ใต้อาณัติกลายเป็น พระยาภาววิละ ได้ทำสงครามในเขตแดนต่าง ๆ และชักชวนเจ้านายเมืองเชียงตุงเข้าร่วมสวามิภักดิ์ด้วย ซึ่งสถานการณ์ของเชียงตุงในขณะนั้นอยู่ในภาวะตึงเครียดต่อสถานการณ์ของล้านนาและพม่า โดยพระยาอุปรากรมลังกาได้ยกกองทัพเข้าตีเมืองเชียงตุง ในปี พ.ศ. 2345 เจ้าศิริชัยโชติสารมฤยะ เจ้าเมืองเชียงตุงได้ยกครัวพร้อมชาวบ้านเชียงตุง เดินทางอพยพเข้ามาอาศัยในล้านนา ในปี พ.ศ. 2450 โดยชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายไปตามท้องที่ต่าง ๆ ซึ่งการอพยพในครั้งนี้ เป็นการอพยพครั้งใหญ่ ซึ่งปรากฏในการบอกเล่าสืบทอดกันมาในหมู่บ้านต่าง ๆ (Thongthammachat, 2008)

การอพยพของชาวไทเขินลงมาทางตอนใต้ของตัวเมืองเชียงใหม่ นั้น เนื่องจากเชียงใหม่เป็นพื้นที่ ๆ มีความอุดมสมบูรณ์คือ อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำขาน โดยชาวไทเขินบ้านต้นแหน ได้มาอยู่รวมกลุ่มกันระหว่างเครือญาติบริเวณลุ่มน้ำขาน ที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ และป่าไม้สัก จึงได้ถือเอาต้นไม้ใหญ่เป็นชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านต้นแหนหลวง” ต่อมาเมื่อมีการขยายหมู่บ้านเนื่องจากประชากรเพิ่มมากขึ้นมายังอีกฟากหนึ่งของลำน้ำขาน จึงตั้งหมู่บ้านอีกแห่งชื่อ “บ้านต้นแหนน้อย” ชาวไทเขินบ้านต้นแหนน้อยเป็นผู้ที่รักษาขนบธรรมเนียมได้อย่างเหนียวแน่น ตลอดจนรักษาเอกลักษณ์ของตนเองที่เห็นได้ชัดคือ ภาษาเขิน ที่ยังคงมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังคงสื่อสารโดยใช้ภาษาเขินรวมทั้งศิลปวัฒนธรรม งานหัตถกรรมประเภทเครื่องเขิน ศาสนา วิถีชีวิตที่มีความขยันทำมาหากิน จะเห็นได้จากการขยายขอบเขตเพื่อทำมาหากินเป็นพื้นที่กว้างขวาง กินพื้นที่บริเวณหลายตำบล เช่น ตำบลท่าวังพร้าว ตำบลบ้านกลาง ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง ตำบลทุ่งสะโตก ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วาง ตำบลยางคราม ตำบลสันติสุข ตำบลสองแคว อำเภอดอยหล่อ เป็นต้น ดังจะมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการค้าขายต่าง ๆ เก็บไว้จนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามชุมชนไทเขินบ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่ยังสามารถรักษาอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนเองไว้ได้ โดยชาวบ้านมีความพยายามในการจัดการตนเอง ผลิตซ้ำองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม มีความรู้สึกรักและหวงแหนในพื้นที่ของตน อันจะเห็นได้ชัดจากสภาพบ้านเรือนพื้นที่ที่มีการดูแลรักษา และยังคงใช้ชีวิตประจำวันอยู่ ชาวบ้านพยายามจัดการแก้ไขด้านที่อยู่อาศัยเพื่อให้

สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป นอกจากนั้นหมู่บ้านต้นแหนนน้อย เป็นพื้นที่ ๆ ยังหลงเหลือความเป็นหมู่บ้าน
ท้องถิ่นไว้ได้ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ งานสถาปัตยกรรม รวมไปถึงสภาพแวดล้อม ซึ่งหมู่บ้านต้นแหนนน้อยอยู่
ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่เพียง 34 กิโลเมตรเท่านั้น จึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของคนในพื้นที่
ที่พยายามรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ท่ามกลางกระแสสังคมเมืองที่เข้ามาทุกทิศทาง (Thongtham-
machat, 2008)

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานของหมู่บ้านต้นแหนนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
และความสำนึกที่จอนุรักษ์รักษาแห่งทางวัฒนธรรมของชาวไทเขินจึงเป็นเหตุให้นายอเนก ปวงคำ หรือครูแดง
ได้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานไทเขินลุ่มน้ำขานขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2535 เพื่อรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต
ของชาวไทเขินไว้เป็นหลักฐานทางวัฒนธรรม และเพื่อการอนุรักษ์สิ่งของเครื่องใช้ โดยขอบริจาค จากญาติ พี่
น้อง และซื้อด้วยกำลังทรัพย์ของตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ของชาวไทเขิน
ให้ผู้ที่สนใจมาศึกษาหาความรู้ และรู้จักรักษาและบรรพบุรุษของตนเอง และเพื่อเป็นวิทยาทานแก่ทุกคน
ประกอบกับครูแดงมักเห็นคนจากต่างถิ่นเข้ามาขวานซื้อของเก่าจากคนในชุมชน เช่น เอาชิ้นแร่มาแลกชิ้นเงิน
ซึ่งชิ้นแร่มักมีค่าน้อยกว่าชิ้นเงิน คนเฒ่าคนแก่ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็จะนำไปแลกเพื่อให้เกิดของใหม่มา บ้างก็ไปเจอ
เครื่องเงินที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทเขินบ้านต้นแหนนน้อยในต่างจังหวัด จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะเก็บรักษา
ของเก่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทเขินและสร้างความตระหนักในความหวงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรม
ให้กับชาวบ้าน โดยใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑสถานไทเขินลุ่มน้ำขาน”

เป็นระยะเวลากว่า 24 ปีหลังจากการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานไทเขินลุ่มน้ำขานขึ้น ปัจจุบันพิพิธภัณฑสถาน
ล้อมโถรม วัตถุสิ่งของที่นำมาจัดแสดงก็เพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อการจัดแสดง ที่ไม่สามารถสร้างจุด
สนใจ ให้กับวัตถุได้ ทั้งที่จริงแล้วพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญและมีคุณค่า ซึ่งหาก
ได้รับการจัดการที่เหมาะสม รวมทั้งการออกแบบการจัดแสดงวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถานโดยชุมชนเองนั้น ก็จะทำให้
ให้ชุมชนเกิดความรู้สึกหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง จนก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ
สถานในการเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืน การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

เนื่องจากจำนวนสถานที่ท่องเที่ยว ภายในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนมาก แต่ยังมีบางแห่งที่รู้จักใน
ฐานะเป็นเพียงเมืองผ่านที่คึกคัก คือ อำเภอสันป่าตอง ทั้งที่เป็นอำเภอที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน
เก่าแก่นับพันปี ของชุมชนชาวยอง คือ โบราณสถานเวียงท่ากาน และชุมชนชาวไทเขินบ้านต้นแหนนน้อย อีกทั้ง
ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชาวไทเขิน เช่น เครื่องเงิน ผ้าทอและอีกมากมายที่ยังไม่มีผู้รู้จักมากนัก เหตุเพราะยังขาด
การประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก และการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนที่เด่นชัดสู่สายตานักท่องเที่ยว

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจเข้าไปศึกษาหาคำตอบเพื่อแก้ไขปัญหา และเสนอแนวทางในการ
จัดการชุมชนและพิพิธภัณฑสถานไทเขินบ้านต้นแหนนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่ง
เรียนรู้และพิพิธภัณฑสถานมีชีวิต เนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านต้นแหนนน้อยนี้ มีความเหมาะสมและมีศักยภาพที่จะสามารถ
ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนา ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อนำผลที่ได้มาเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการชุมชน

และพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินบ้านต้นแห่น้อย อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เนื่องจากชุมชนไทเขินบ้านต้นแห่น้อย เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างสูงสุด รวมถึงสามารถคุณค่าในหมู่บ้านต้นแห่น้อยได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของบทความ:

2.1. เพื่อศึกษาบริบททางด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินของชุมชนบ้านต้นแห่น้อย อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

2.2. เพื่อศึกษาคุณค่าและความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนศักยภาพและสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินของชุมชนบ้านต้นแห่น้อย อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

2.3. เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขิน บ้านต้นแห่น้อย อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวัฒนธรรมไทเขิน

3. วิธีการวิจัย

รูปแบบงานวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินของชุมชนบ้านต้นแห่น้อย เพื่อวิเคราะห์ถึงคุณค่าและความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนศักยภาพและสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขิน เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินบ้านต้นแห่น้อย อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวัฒนธรรมไทเขิน โดยใช้วิธีศึกษาในรูปแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Research) และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนา

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ คือ การสร้าง การเสาะแสวงหา การจัดจำแนกประเภทหรือจัดระบบการเก็บรวบรวมข้อมูล การแลกเปลี่ยนความรู้จากทุกแหล่ง ผ่านกระบวนการ พัฒนาทางด้านต่างๆให้เหมาะสม และสอดคล้องกับขั้นตอนหรือรูปแบบการใช้งานของบุคคลหรือองค์กร เพื่อให้บุคคลหรือองค์กรได้นำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ ให้เกิดประโยชน์อย่างประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสรุป การจัดการความรู้ จึงมีความหมายว่า กระบวนการการเรียนรู้ การจัดจำแนกข้อมูลอย่างมีระบบ มีหมวดหมู่ เป็นการสร้างความรู้เพิ่มขึ้นใหม่ แล้วสามารถนำมาแลกเปลี่ยน โดยผ่านเครื่องมือสื่อสารที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลหรือองค์กร (Klaisuban, 2007: 10) ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของ กาเย่ (Gagne) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ มีดังนี้



- ผู้เรียน (Learner) คือ บุคคลที่สามารถเรียนรู้ได้ โดยเกิดจากระบบประสาทการเรียนรู้ และระบบสัมผัส

- สิ่งเร้า (Stimulus) คือ สภาพแวดล้อม หรือสภาวะการณ์ที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

- การตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมการตอบรับ หรือเกิดขึ้นจากการเรียนรู้

แนวความคิดจำแนกประเภทของความรู้ สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

- ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือเรียกง่ายๆว่า พรสวรรค์ นั่นคือ เป็นความรู้ที่ฝังลึกภายในบุคคล อาจเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้หรือความเชื่อ อาจรวมถึงอารมณ์ ความรู้สึก ของตัวบุคคล ซึ่งไม่สามารถจับต้อง หรือสัมผัสได้ การถ่ายทอดความรู้จำพวกนี้ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก

- ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) หมายถึงความรู้ที่ปรากฏให้เห็น สามารถถ่ายทอดได้ออกมาในรูปแบบต่างๆ และสามารถถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนได้ (Wikipedia, Knowledge Management, 2016)

4.2. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งศึกษาเรียนรู้สังคม และสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่าง ๆ โดยผ่านสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี พิธีกรรม วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคแต่ละสมัย อีกทั้งผู้ที่มาท่องเที่ยวจะได้รับทราบถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่มีมรดกวัฒนธรรมเป็นสื่อในการสืบทอดและส่งผ่านมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน โดย ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือประเทศต่าง ๆ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์การตลาดของประเทศ การตลาดและการส่งเสริมการตลาด จึงมีความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างยิ่ง (Sukhothai Thammathirat Open University, 2012: 18 - 21) ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์การตลาดของประเทศ การตลาดและการส่งเสริมการตลาดจึงมีความสำคัญ กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างยิ่ง สุวัฒน์ วังษ์กะพันธ์ ได้กล่าวว่า การตลาด หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจในการผลิตสินค้าและบริการตามนโยบายของธุรกิจนั้น โดยสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค การตลาดมีส่วนผสมทางการตลาดที่สำคัญที่ช่วยเพิ่มยอดขาย ซึ่งสามารถจัดแบ่งเป็น 4 กลุ่ม (4 P's) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่ดี (Product) ราคาที่เหมาะสม (Price) ช่องทางในการจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promotion)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องใช้การส่งเสริมการตลาดมาเป็นเครื่องมือในการขยายกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นใช้ส่วนผสมของการส่งเสริมการตลาดมาช่วยดำเนินงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการโฆษณา ประชาสัมพันธ์

และการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งของการส่งเสริมการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Sukhothai Thammathirat Open University, 2012: 18 - 21)

5. ขอบเขตการศึกษา

ทำการศึกษาในเขตพื้นที่บ้านต้นแห่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

6. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขิน บ้านต้นแห่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

(2) กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือกตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ประชาชนในชุมชนบ้านต้นแห่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 50 คน ที่ได้มาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบจงใจ (Purposive Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

กลุ่มที่ 2 ประชาชน ผู้นำชุมชน นักท่องเที่ยว นักวิชาการและเจ้าของพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่น จำนวน 100 คน ที่ได้มาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบจงใจ (Purposive Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่น

7. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล คือ

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมา สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่น

2. แบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่น

3. การสังเกตการณ์ (Observational) เพื่อสังเกตการณ์ทางกายภาพของชุมชน วิถีชีวิตและการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่น

8. การเก็บข้อมูล

8.1. การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร

เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชาวไทเขิน ตลอดจนแนวคิดของพิพิธภัณฑ์ จากสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และห้องสมุดคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และอื่นๆ

8.2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือ การสังเกตการณ์ทางกายภาพ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนพิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่นไทเขินบ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

9. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) และสังเคราะห์

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคเอกสารและภาคสนามมาทำการวิเคราะห์ถึงคุณค่าและความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนศักยภาพและสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่นไทเขินของชุมชนบ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) และทำการสังเคราะห์(Synthesis)เสนอรูปแบบวิธีการจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่นไทเขิน บ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพิพิธภัณฑสถานมีชีวิตวัฒนธรรมไทเขิน

10. ผลการวิจัย

ลักษณะทางกายภาพของบ้านต้นแหนน้อย ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีองค์ประกอบหลักทางกายภาพของหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัดในหมู่บ้าน ศาลประจำหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่าเสื่อบ้าน ลานประจำวัด (ช่วงวัด) และหมู่บ้าน (ช่วงบ้าน) การจัดตั้งเรือนและหมู่บ้าน อยู่ที่มีการจัดกลุ่มเรือนตามแม่น้ำ และพื้นที่ราบซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลมายังระบบการสัญจรถนนภายในหมู่บ้าน จากการศึกษาจะเห็นได้ถึงความเปลี่ยนแปลงของผังบริเวณชุมชน จากการท่วมของน้ำแม่ขาน มีระบบของการจัดองค์ประกอบของผังชุมชนตามระบบเวลา ความแปรผันของพื้นที่ตั้งถนนสายหลักภายในหมู่บ้าน แยกเป็นสายประธานและสายรอง เป็นแนวไปยั้งสวนและชายทุ่ง เกิดเป็นกลุ่มบ้านเรือนดังนี้ คือ มีการตั้งเรือนเคียง ๆ รั้วเป็นกลุ่มเครือญาติ อดีตไม่มีการล้อมรั้ว ไม่แยกเป็นหลัง ๆ แต่ล้อมรั้วเป็นกลุ่มเครือญาติ ปัจจุบันมีการล้อมรั้วอย่างชัดเจนผลเนื่องมาจากการครอบครอง มีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง คือมีโฉนดที่ดินอย่างชัดเจน วัดจะตั้งอยู่บริเวณขอบชายทุ่งหรือกลางหมู่บ้าน และใกล้กับโรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกกิจกรรม ส่วนนาข้าว ไร่ สวนลำไย อยู่บริเวณรอบหมู่บ้านและเกาะตามแม่น้ำขาน มีระบบเหมืองฝายในเครือข่ายแบบเข้าถึงทุกพื้นที่นา มีการปลูกสวนลำไยบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านและมีนาต่อไประอบ ๆ วัฒนธรรมไทเขินที่ยังคงมีความโดดเด่นเหลืออยู่ที่บ้านบ้านต้นแหนน้อยที่สำคัญ

10.1 เรือนไทเขิน

บ้านไทเขินบ้านต้นแหนน้อยมีลักษณะทางกายภาพ คือ หมู่บ้านเกาะกันเป็นกลุ่มเครือญาติ ตามแม่น้ำ ถนน สายรอง สายประธานในหมู่บ้านมีลำเหมืองไหลผ่านทางทิศใต้ และบ้านเรือนจะกระจุกกระจายตามกันไป ในกลุ่มเครือญาติจะมีช่วงอายุไล่เลี่ยกันคือช่วงอายุ 50 -100 จะมีไร่นา สวน ล้อมรอบบ้านเรือน และบ้านที่มีอายุ 5 – 50 ปี จะกระจุกกระจายตามชายขอบ เนื่องจากระบบเทคโนโลยีในระบบทุนนิยมเข้ามาในพื้นที่ และกลมกลืนกับระบบบุพกาลของพื้นที่ตามบริบท และแบบผังบริเวณเรือนจะเริ่มมีการกันรั้วรอบครอบคร้วกันอย่างชัดเจน

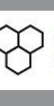
จากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม ในหมู่บ้านต้นแหน้อย พบว่าลักษณะเรือนไทเขินบ้านต้นแหน้อย ส่วนใหญ่จะมีช่วงอายุตั้งแต่ 5 ถึงเกือบร้อยปี ไปตามอายุและอัตภาพของเมืองเชียงใหม่ ส่วนลักษณะเด่นของเรือนพื้นถิ่นจะพบว่าเป็นไม้สักหรือไม้ไผ่ในการสร้างเรือน (เหลืออยู่สักที่หลัง) เนื่องจากบริเวณพื้นที่ตั้งหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ และมีต้นไม้ขึ้นมาก ส่วนการสร้าง (ปลูกเรือน) นั้น ผู้อาศัยที่อพยพมาจะมีวิชาการช่างติดตัวมา อีกทั้งยังมีความสามารถในการสร้างเรือน เรียกว่า สล่า สร้างเอง ออกแบบเอง จึงสามารถรับรู้ได้ถึงสภาพกายภาพโดยรอบ ว่าควรจะสร้างเรือนในรูปลักษณะใด จึงจะเหมาะสมกับพื้นที่ อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ที่ติดมาจากเชียงตุง และสามารถพัฒนาให้เข้ากับพื้นที่ สรุปได้ว่าเรือนพื้นถิ่นไทเขินบ้านต้นแหน้อย มีลักษณะรูปลักษณะเป็นเรือนไม้หลังคาทรงจั่วผสมปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา โครงสร้างทั้งหมดใช้ไม้ในการสร้าง และมีดินเผาเป็นปูนซีเมนต์หล่อลงดิน แล้ววางเรือนบนฐานซีเมนต์นั้น สรุปคือใช้วัสดุท้องถิ่นทั้งสิ้นนั่นเอง

10.1.1. ผังบริเวณเรือน ลักษณะเด่นของผังบริเวณเรือนขนาดใหญ่ จะมีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน คือมีองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ บ่อน้ำ หลองข้าว ต่อม่น้ำ ส้วม เจ้าที่ ศาลพระภูมิและพื้นที่ในการเกษตรในครัวเรือน อีกทั้งยังสามารถติดต่อกับเรือนข้างเคียงในระบบเครือญาติได้สะดวก

10.1.2. ตัวเรือน และผังพื้นเรือน มีการวางสัดส่วนการใช้สอยภายในอย่างชัดเจน ซึ่งประกอบด้วย ชาน เติ่น ทางเดินเชื่อม (ฮ่อมริน) ห้องนอนพ่อแม่ (ทิศตะวันออก) ห้องนอนลูกสาว (ทิศตะวันตก) ส่วนครัว (ด้านหลังเรือนเสมอ) มีส้วมแยกออกต่างหาก ไตถุนมีการใช้สอยในการพักผ่อนทำกิจกรรม และเก็บเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และมีลานดินบริเวณกว้างเรียกว่าช่วง เพื่อเป็นพื้นที่ในการพบปะติดต่อเรือนข้างเคียง และผู้ที่ไปมาหาสู่

10.1.3. โครงสร้างและการก่อสร้าง จากการสำรวจพบว่า จะใช้ไม้ในการก่อสร้างเรือน และดินเหนียวในการทำกระเบื้องมุงหลังคา โดยวัสดุจะหามาจากบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง หรือไปหาซื้อมาจากพื้นที่บริเวณต้นน้ำ เจ้าของเรือนจะออกแบบสร้างเรือนเอง และเพื่อนบ้านจะมาช่วยกันสร้าง มีการยึดส่วนของโครงสร้างโดยการใช้เดือยยึดหลังคา นำดินเหนียวในพื้นที่บริเวณริมน้ำและทุ่งนา มาปั้นและเผาเองใช้กันในครอบครัว

10.1.4. ความเชื่อที่ส่งผลของเรือนพื้นถิ่น การนับถือของชาวไทเขิน จะยึดถือยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม อีกทั้งยังส่งผลถึงการปลูกเรือน โดยทิศทางของการวางเรือนและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในเรือน รวมถึงความเชื่อต่าง ๆ ภายในเรือน เช่น เทวดาเรือน มีการเซ่นไหว้อันเชิญมาเพื่อปกป้องรักษาบริเวณในเรือน และบริเวณใกล้เคียงเรือนในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ฝึบยา เป็นฝึบประจำตระกูล คอยปกป้องรักษาให้ความร่มเย็นเป็นสุข มีการเลี้ยงประมาถเดือนเมษา หลังวันสงกรานต์ เทวดาเฮือน เป็นเทพที่สถิตบ้านเรือน เป็นขวัญและที่พึ่งของคนในบ้าน เป็นสิริมงคลแก่ทุกคนในบ้าน เจ้าที่เจ้าทาง ศาลพระภูมิ เจ้าที่บ้าน เคยปกป้องรักษาที่ดินของเจ้าของที่



10.2 เครื่องเงิน

ชุมชนไทเงินกลุ่มน้ำขาน สันป่าตอง พุงเสี้ยว เป็นกลุ่มช่างทำเครื่องเงินมาแต่โบราณ ซึ่งปัจจุบันในชุมชน เหลือช่างฝีมือที่มีความสามารถในการทำเครื่องเงินและเขียนลาย ไม่มากนัก แต่เนื่องจากช่างแต้มดอกฝีมือดีมากของล้านนาส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเงิน และพบว่าชาวบ้านต้นแห่น้อยผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในหมู่บ้านต้นแห่น้อย จะมีความสามารถในการวาดลายเครื่องเงินแบบสันป่าตองได้ หากแต่ในปัจจุบัน งานหัตถกรรมเครื่องเงินของชาวบ้านต้นแห่น้อย ไม่ได้ได้รับการอนุรักษ์และสืบทอด นอกเสียจากว่ามีผู้ที่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว นำมาให้ออมหรือวาดลายใหม่ ซึ่งลวดลายในกลุ่มนี้ใช้วิธีแต้มรักผสมชาติสีแดงและเขียนลายทองเป็นขอบของลาย ที่ใช้ปลายพู่กันแหลมเล็กทำให้ลวดลายคมชัด ไม่เลอะ ลวดลายที่นิยมมาก คือ ลายดอกไม้สี่กลีบ ที่ขอบของกลีบดอกไม้แต้มเป็นสีทองเป็นไฮไลท์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างยิ่ง

10.3. พิพิธภัณฑสถานไทเงิน

พิพิธภัณฑสถานไทเงินกลุ่มน้ำขาน ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 20 หมู่ 7 บ้านต้นแห่น้อย ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานไทเงินกลุ่มน้ำขาน บ้านต้นแห่น้อยเกิดขึ้นเนื่องจากครูเนก ปวงคำ หรือครูแดง มีความหวังไว้ว่าสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเงินบ้านต้นแห่น้อย จะสูญหายไป เพราะมักมีพ่อค้าของเก่ามาตระเวนรับซื้อ จึงได้จัดทำพิพิธภัณฑสถานไทเงินกลุ่มน้ำขานขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เรื่อยมา โดยเริ่มจากการสะสมเหรียญโบราณ เงินพดด้วง จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะเก็บรักษาของเก่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเงินและสร้างความตระหนักในความหวงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้กับชาวบ้าน โดยใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑสถานชาวไทยเงินกลุ่มน้ำขาน” เหตุไม่ใช้ชื่อพิพิธภัณฑสถานชาวไทยเงินบ้านต้นแห่น้อย ก็เพราะว่าชาวไทยเงินกลุ่มน้ำขานมีหลายหมู่บ้าน ซึ่งประกอบไปด้วย 8 หมู่บ้าน คือ บ้านต้นแห่น้อย บ้านต้นแห่นหลวง บ้านสันป่าสัก บ้านโตนเกิด บ้านน้ำลาด บ้านท่าหลกกา บ้านเงินก้อม บ้านท่าเตื่อ บ้านต้นกอก โดยเริ่มจากใช้อาคารที่เป็นหลอมข้าว (ยุ้งข้าว) ปรับเปลี่ยนให้เป็นพิพิธภัณฑสถาน โดยวัตถุที่นำมาสะสมส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยเงินกลุ่มน้ำขานในอดีต วัตถุสิ่งของภายในพิพิธภัณฑสถานได้จัดหมวดหมู่ตามประเภทได้ค่อนข้างดี ซึ่งครูแดงเองก็เป็นผู้ลงมือทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ปัจจุบันมีผู้สนใจตลอดทั้งนักเรียน นักศึกษาเดินทางมาชมและศึกษาอยู่เสมอ

พิพิธภัณฑสถานไทเงินกลุ่มน้ำขาน บ้านต้นแห่น้อย บริหารจัดการโดย นายเนก ปวงคำ (ครูแดง) ด้านงบประมาณ พิพิธภัณฑสถานไทเงินกลุ่มน้ำขาน บ้านต้นแห่น้อย ก่อตั้งขึ้นจากเงินส่วนตัวของครูแดง โดยมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนอาคารที่มีอยู่เดิมให้เป็นพิพิธภัณฑสถาน ส่วนวัตถุที่นำมาจัดแสดงได้มาจากการสะสมสิ่งของที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยเงินโดยรอบพื้นที่ บ้างก็มีคนที่รู้จักครูแดงนำมาบริจาคเพื่อใช้จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน ค่าใช้จ่ายในการเข้าชม พิพิธภัณฑสถานไทเงินกลุ่มน้ำขาน บ้านต้นแห่น้อย ไม่มีนโยบายในการเก็บค่าเข้าชม ผู้ที่ชื่นชอบ หรือชื่นชอบ สามารถติดต่อครูแดงเพื่อเปิดพิพิธภัณฑสถานให้เข้าไปชมได้

การประชาสัมพันธ์ เนื่องจากหมู่บ้านต้นแห่น้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพียงแห่งเดียวของตำบลท่าวังพร้าว จึงทำให้พิพิธภัณฑสถานไทเงินกลุ่มน้ำขาน บ้านต้นแห่น้อย ถือเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต

ของชาวไทเขินที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้ แต่ขาดการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ที่มีความสนใจไม่สามารถรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ได้

10.4. การศึกษาการบริการของพิพิธภัณฑ์ไทเขินลุ่มน้ำขาน

การเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ไทเขินลุ่มน้ำขานนั้น ไม่มีการเก็บค่าเข้าชม แต่การเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ค่อนข้างยาก เนื่องจากต้องติดต่อประสานงานกับครูแดงโดยตรง เพราะไม่มีคนคอยดูแลพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์จะเปิดเข้าให้เยี่ยมชมก็ต่อเมื่อมาหมู่คณะ หรือมีผู้ติดต่อขอเข้าเยี่ยมชมโดยตรง เนื่องจากครูแดงติดภารกิจอยู่หลายที่ ถึงแม้จะปลดเกษียณไปแล้วก็ตาม จึงทำให้ผู้ที่ต้องการจะเข้าชมพิพิธภัณฑ์จะต้องนัดครูแดงล่วงหน้าก่อนเพื่อจะเปิดให้เข้าชมได้ โดยการเข้าชมทั้งหมดบ้านไทเขินบ้านต้นแห่น้อย รวมไปถึงการเข้าชมพิพิธภัณฑ์นั้น ครูแดงจะเป็นผู้นำเดินชมด้วยตัวเอง พร้อมให้ข้อมูลบ้านทุกหลัง และของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ทุกชิ้น

ในด้านการประชาสัมพันธ์ค่อนข้างขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล จึงทำให้ไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือหรือผลักดัน แต่หากเป็นพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้านต้นแห่น้อย ก็จะได้รับการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานท้องถิ่นของชุมชนอยู่บ้าง

10.4.1. จุดแข็ง (Strengths) ของพิพิธภัณฑ์ไทเขินลุ่มน้ำขาน มีดังนี้

- ตั้งอยู่ศูนย์กลางของชุมชน
- เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำชุมชน
- ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์มีความทุ่มเทต่อการให้ข้อมูลและพาเยี่ยมชม

10.4.2. จุดอ่อน (Weaknesses) ของพิพิธภัณฑ์ไทเขินลุ่มน้ำขาน มีดังนี้

- ขาดความรู้ในเรื่องการจัดแสดงวัตถุในพิพิธภัณฑ์
- ขาดผู้มีส่วนร่วมในการดูแลพิพิธภัณฑ์
- เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล จึงทำให้การเข้าเยี่ยมชมค่อนข้างลำบากในการติดต่อประสานงานกับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์
- ขาดการดูแลรักษาความปลอดภัย
- วัตถุและคำบรรยายไม่ได้รับการดูแลและซ่อมแซม เนื่องจากผู้ดูแลขาดความรู้ในเรื่องการดูแลรักษาวัตถุ และการจัดเก็บวัตถุในพิพิธภัณฑ์
- ขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง
- ขาดงบประมาณ จึงไม่สามารถปรับปรุงซ่อมแซมในส่วนของอาคารที่ชำรุดได้

10.4.3 . โอกาส (Opportunity) ของพิพิธภัณฑ์ไทเขินลุ่มน้ำขาน มีดังนี้

- เป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน เนื่องจากบอกเล่าวิถีชีวิตของชุมชนไทเขิน
- มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

10.4.4. อุปสรรค (Threats) ของพิพิธภัณฑ์ไทเขินลุ่มน้ำขาน มีดังนี้

- เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล คนภายนอกจึงไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการจัดการ
- หน่วยงานภายนอก เข้ามาหาผลประโยชน์ร่วม แต่พิพิธภัณฑ์ไม่ได้รับการช่วยเหลือ
- ที่ตั้งของอาคารพิพิธภัณฑ์ยากต่อการเข้าถึงเนื่องจาก อยู่ในซอยค่อนข้างเล็ก ต้นไม้ขึ้นบดบังตัวอาคารจนแทบมองไม่เห็น อีกทั้งยังถูกบดบังด้วย Home stay บริเวณหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืน
- พื้นที่ภายในอาคารค่อนข้างคับแคบ นอกจากจะส่งผลกระทบต่อวัตถุที่นำมาจัดแสดงแล้ว ยังทำให้ผู้เข้าชมเกิดความอึดอัด ประกอบกับเพดานของอาคารค่อนข้างต่ำ จึงทำให้ผู้เข้าชมจะต้องก้มศีรษะเพื่อเลี่ยงวัตถุที่ถูกจัดแสดงอยู่บนเพดาน

10.5. การจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขิน บ้านต้นแห่น้อย ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต และพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวัฒนธรรมไทเขิน

การศึกษาครั้งนี้ได้เสนอรูปแบบและวิธีการจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขิน บ้านต้นแห่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวัฒนธรรมไทเขิน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสืบค้น เรียนรู้ และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายนั้น ควรเป็นความร่วมมือของภาคประชาสังคม ซึ่งประกอบด้วยประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนสนับสนุน

11. การอภิปรายผล

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงสภาพปัญหาและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นไทเขินบ้านต้นแห่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษาด้วยวิธีการเก็บข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนาม ด้วยวิธีการสำรวจทางกายภาพ การสังเกตการณ์ รวมถึงสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางด้านประวัติศาสตร์ และมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพปัญหาต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านต้นแห่น้อย ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยนำผลการศึกษาเหล่านี้มาประกอบการศึกษาเพื่อหารูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมด้านการอนุรักษ์ เพื่อรักษาคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ในมิติด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนเชิงวัฒนธรรม โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชน

สำหรับมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนไทเขินบ้านต้นแห่น้อย ไม่ได้มีการพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากนัก ขณะเดียวกันสถาปัตยกรรมเรือนไทเขิน ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น สะท้อนถึงวัฒนธรรมที่ตกทอดมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันได้ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ

สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้สภาพของสถาปัตยกรรมก็ต้องปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองความ สะดวกสบาย บ้างถูกรื้อถอนเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการทำกิจกรรมอื่น บางส่วนถูกทิ้งร้างไม่มีการอยู่อาศัย เนื่องจาก ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีความรู้ต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทโดยเฉพาะความเป็นส่วนตัว ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึง เสนอให้ใช้สถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำคัญ ที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนไทเขินบ้านต้นแห่น้อย มาจัดการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ โดยการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนเชิงวัฒนธรรม ด้วย วิธีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้ศึกษาได้พิจารณาและมีแนวทางในการจัดการ 2 แนวทาง คือ 1) การจัดการมรดกวัฒนธรรมในชุมชน โดยเกิดจากภาคประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการดูแล รักษา เหตุเพราะว่า ประชาชนในชุมชนบ้านต้นแห่น้อยเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นผู้มีส่วน เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ในเขตชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ชุมชนไทเขินบ้านต้นแห่น้อย เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลให้เกิดความรู้ความเข้าใจเป็นเบื้องต้น ให้มีการจัดแสดง นิทรรศการเพื่อแสดงให้เห็นสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นมาของชาวไทเขินบ้านต้นแห่น้อยขึ้น เพื่อให้เป็น แหล่งเรียนรู้ให้แก่คนทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ เข้าใจ ส่วนการดำเนินการจัดแสดงและ บริหารจัดการ ให้ทางวัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการร่วมกัน 2) โครงการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ให้สามารถ เป็นแหล่งเรียนรู้และความเพลิดเพลินของชุมชน และการรื้อฟื้นประเพณีที่เคยปฏิบัติมาเพื่อทำให้ทราบถึง รากเหง้าของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ดังนั้น การที่จะดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน บ้านต้นแห่น้อยนั้น ประชาชนในชุมชนควรมีส่วนร่วม ทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการดำเนิน กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการรักษาคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและการพัฒนาเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน 3) การจัดการ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านต้นแห่น้อย ให้เพิ่มพูนมูลค่าทางเศรษฐกิจและเป็น ประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสูงสุด โดยได้เสนอแนะให้มีโครงการเส้นทางแหล่ง เรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนไทเขินบ้านต้นแห่น้อย เพื่อเยี่ยมชมวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น ของชาวไทเขินบ้านต้นแห่น้อย ซึ่งการจะรองรับนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นนั้น จะต้องศึกษาวิธีการจัดการที่เป็น ระบบ ตอบสนองความต้องการจากนักท่องเที่ยว และในทางตรงกันข้ามต้องไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่เป็น เจ้าของสถานที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม และเกิดประโยชน์ต่อ ชุมชนบ้านต้นแห่น้อย

อย่างไรก็ตาม การจะพัฒนาชุมชนใดก็ตาม ชุมชนเองจะต้องเรียนรู้และได้รับการช่วยเหลืออย่าง ถูกต้อง โดยจะต้องมีการศึกษาและเรียนรู้ในเรื่องของการจัดการอย่างจริงจัง เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนบ้านต้นแห่น้อยเอง โดยมีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาส่วนช่วย สนับสนุนแต่มีไม่เป็นผู้ลงมือจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อในอนาคต ชุมชนจะสามารถพัฒนาและ ปรับตัวกลายเป็นชุมชนนำร่องในการจัดการมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เพราะทรัพยากรทางมรดกศิลปะ เนื่องจากวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างมากมายในชุมชนไทเขินบ้านต้น แห่น้อย และศักยภาพความร่วมมือของประชาชนในชุมชน ที่พร้อมจะเป็นเจ้าบ้านและนำเสนอมรดกทาง วัฒนธรรม ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ที่ตนมี ให้ผู้คนที่เข้ามาเยี่ยมชม ได้เรียนรู้พร้อมทั้งเผยแพร่มรดกทางศิลปะ



และวัฒนธรรมเหล่านี้ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายและกลายเป็นชุมชนมีการจัดการมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรม ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ และสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนต่อไป

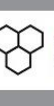
12. บรรณานุกรม

- Aphawatcharut, Duangchan. (2001). **Satree Kap Kanjatkan Dan Chumchon Lae Watthanatham Thongthin.** (In Thai) [Women and Local & Cultural Management]. Chiang Mai: Urban Development Institute Foundation.
- Arunyanak, Jiraporn. (2012). **Kanjatkep Watthu Pipitthaphan.** (In Thai) [Museum Objects Collecting]. Bangkok: National Discovery Museum Institute.
- Chuengsatiansup, Komatra. Tengrang, Kanisorn. Pinkaew, Ratre. Petchkong, Waranya. (2012). **Withichumchon Krueangmue Jet Chin ti Thamhai Nganchumchon Ngai Daiphon Lae Sanook.** (In Thai) [Community Way of life: 7 tools that make local work easy, effective and enjoy]. Tenth edition. Nonthaburi: Suksala, Social and Health Institute.
- Dhamrikul, Surapol. (2006). **Rai Ngan Choeng Patibatkan Rueang Khunkha Ekkalak Sinlapakam Lanna Kap Naewthang Songsoem Kanpoempun Munlakha Thang Setthakit Lae Kanthongthiaw Choeng Watthanatham.** (In Thai) [Action research report : Value of Lanna art identity with the way to economic value added instigation and cultural tourism]. Contemporary Art and Culture Institute, Office of Contemporary Art and Culture, Ministry of Culture.
- Ecomos Thailand. (2011). **Moradok Lok Moradok Ruam : Kannamsanoe Khunkha Lae Kanjatkan.** (In Thai) [World heritage, common heritage: Value presentation and management]. Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.
- Jittangwatthana, Boonlert. (2005). **Kanpatthana Kanthongthiaw Yang Yangtuen.** (In Thai) [Sustainable Tourism Development]. Bangkok: TAT Academic, page 28-29.
- Krueraya, Thapanee. (2011). **Ruean Lanna Kap Viticheewit.** (In Thai) [Lanna house and way of life]. Chiang Mai: Nantakarn Graphic, The Center for the Promotion of Arts and Culture, Chiang Mai University.
- Saksoong, Adisorn. (2013). **Prawatsat Puea Kanthongthiaw Nai Prathet Thai (Chabap Prapprung).** (In Thai) [History and travel description of Thailand (Revised edition)]. Second edition. Songkla: Thaksin University Book Center.

- Santasombat, Yos. (2013). **Manut Lae Watthanatham**. (In Thai) [Human and Culture]. Fourth edition. Bangkok: Thammasat University Printing House.
- Srichoochart, Siriporn. (2010). **Sakkayaphap Khong Kanphatthana Kanthongthiaw Pua Rianru Phumpanya Lanna**. (In Thai) [Ability of Tourism Development for Lanna Wisdom Learning]. Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Suwatcharapinan, San. (2014). **Wa Duai Thitsadee Thang Sathapattayakam Phuenthi Satharana Lae Phuenthi Thang Sangkhom**. (In Thai) [Towards Architectural Theories: Public Space and Social Space]. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Tourism Authority of Thailand. (1998). **Botkwam Phiset “Ecotourism: Praty Ongprakob Lae Naewkit”**. (In Thai) [Special article “Ecotourism: Philosophy Element and Idea]. Ecotourism newsletter, 20(3), page 8-10.

งานวิจัย

- Chankham, Watcharaporn. (1997). **Sakkayaphap Khong Chumchon Tai Lue Nai Kanjatkan Sapphayakon Kanthongthiaw Choeng Niwet Koranee Sueksa Ban Don Mun Ampoe Tha Wang Pha Changwat Nan**. (In Thai) [Ability of Tai Lue community in ecotourism resource management, case study: Don Mun village, Tha Wang Pha district, Nan province].
- Lersitsak, Worapak. (2008). **Kanmeesuanruam Khong Prachach_on Nai Kanjatkan Dan Singwaetlom Jak Kitjakan Kanthongthiaw: Koranee Sueksa Mueang Boran Wiang Kum Kham Ampoe Saraphi Changwat Chiang Mai**. (In Thai) [Citizen Participation for environmental management in tourism business, case study: Wiang Kum Kham, Saraphi district, Chiang Mai province].
- Phankhamdao, Piyakan. (2006). **Niwetwitthaya Watthanatham Sueng Samphan Kap Sathapattayakam Phuenthin Khong Tai Koen Koranee Sueksa Ban Ton Haen Noi Ampoe San Pa Tong Changwat Chiang Mai**. (In Thai) [Cultural ecology related to vernacular architecture of Tai Koen, case study: Ton Haen Noi village, San Pa Tong district, Chiang Mai province]. Master of Art in Vernacular Architecture, Department of Architecture, Graduate School, Silpakorn University.
- Phattanakiatchai, Pasana. (2006). **Kan Anurak Moradok Thang Watthanatham Thongthin Yang Yangtuen Nai Ko Kret**. (In Thai) [Sustainable cultural heritage conservation in Ko Kret].



- Punya, Songsak. (2009). *Khrongkan Kanmeesuanruam Nai Kanjatkan Moradok Thang Watthanatham Khong Chumchon Thongthin Yang Yangtuen Nai Khet Thetsaban Mueang Mae Hong Son. (In Thai) [Community Participatory for Sustainable Management of Cultural Heritage in Mae Hong Son Municipality]*.
- Saenkham, Walika. (2002). *Kanphatthana Kanthongthiaw Thang Watthanatham Ban Piang Luang Ampoe Wiang Haeng Changwat Chiang Mai. (In Thai) [Cultural tourism development in Piang Luang village, Wiang Haeng district, Chiang Mai province]*. Independent study, Master of Art in Tourism Industry Management, Graduate School, Chiang Mai University, page 16.
- Thongthammachat, Pailin. (2008). *Kanphatthana Choeng Anurak Ban Ton Haen Noi Ampoe San Pa Tong Changwat Chiang Mai. (In Thai) [Conservative development in Ton Haen Noi village, San Pa Tong district, Chiang Mai province]*. Bachelor of Architecture, Chiang Mai University.

กิติกรรมประกาศ:

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล เป็นอย่างสูง ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจแก้ไขรายงานจนเสร็จสมบูรณ์ และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำ ตลอดจนกำลังใจที่เปี่ยมล้นด้วยความเมตตาเป็นอย่างดีตลอดมา จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

